

اسرار الافغنه

1580ء

ليكونڪي

حسپن زومے د صابر زومے دخضر

اردو ترجمہ او پيژندگاري

Ketabton.com

سعود الحسن خان روھيلہ

پښتو ترجمہ

ڊاڪٽر محمد زبير حسرت

خوروونڪي

د ادبي دوستانو مرکه مردان

پښتونخوا

ټول حقونه محفوظ دي

ضابطه

لېکونکې

حسبن زوے د صابر زوے د حضر

اردو ترجمہ او پېژندگلو

سعود الحسن خان روھیلہ

پښتو ترجمہ

ډاکټر محمد زېر حسرت

کمپوزنگ اینډ ډیزائننگ

قاري ادریس خان / حیات روغانے

خوروونکي

د ادبي دوستانو مرکز، مردان

ورومبے چاپ اکتوبر 2014ء

د چاپ ځای

عامر پرنټرز اینډ پبلشرز، جنگي محله، پېښور

قیمت 50 روپۍ

انتساب

د سعود الحسن روهيله په نوم
چې دا تاريخي دستاويز يې د پښتنو د پاره
محفوظ كړې دے

سوغات

د مستشرقينو او پښتنو محققينو

سپېڅلو روحو نو ته

Pukhto.Net

پښتو

سينگار

1. پېژندگلو 6
2. د تصنيف، تلخيص او ترجمې زمانه 9
3. نسخه 10
4. د کتاب اهميت او خاصيت 10
5. د "اسرار الافاغنه" په حقله د خط ترجمه 14
6. "اسرار الافاغنه" 16
7. د صدر حاشيه 22
8. د زړه خبره 23

پېژندګلو

د پښتنو افغانانو په حسب نسب په مينځني دوره کښې ځينې کتابونه ليکلي شوي دي. دېو کښې زيات مشهور "مخزن افغاني" (1662ء) دے چې د پښتنو د نيکونو او د دوي د قبائلي وېش په حقله پکښې تفصيلي بحث شومے دے. دې پسي د حافظ رحمت خان "خلاصۃ الانساب" (1761ء) دے چې د مخزن افغاني نه تقريباً 160 کاله پس ليکله شومے دے. په مخزن اکثر دا اعتراض کېږي چې هغه يو درباري مؤرخ ليکله دے چې د مغلو د طنز نه د بچ کېدو په غرض د افغانانو لپاره د بني اسرائيل کېدو نظريه وړاندې کوي. نور کوم کتابونه چې په دغه دور کښې ليکلي شوي دي مثلاً "تاريخ شېر شاهي" او "واقعات مشتاقي" يعني "تاريخ داودي"، په دېو کښې د افغانانو د بني اسرائيل کېدو متعلق هېڅ خبره نشته. د مخزن نه وړاندې يو بل تصنيف "تواريخ دولت شېر شاهي" (1548ء) کښې هم افغانانو ته بني اسرائيل وئيلي شوي دي. دا د 1548ء تصنيف دے چې د شېر شاه يو امير ته منسوب دے.

د شېخ قاسم د پلار شېخ قدم د تره زوي شېخ اکا ابن شېخ طاهر د همایون بادشاه هم عصر وه، دا شان شېخ قدم هم د همایون بادشاه معاصر بنکاري او شېخ قاسم د اکبر بادشاه - د مخزن یوه نسخه کښې د شېخ قاسم د ولادت کال 956 هـ / 1549ء او د وفات کال 1016 هـ / 1607ء درج دے.

په شېخ قاسم د دومره اوږد بحث نه مقصد دا دے چې د حسین ابن صابر دور د 1550ء نه تر 1600ء تر مینځه وه او حسین دا کتاب هم دې دوران کښې لیکلې دے. د حسین د وفات په حقله مونږ ته څه علم نشته البته مستقل سکونت یې په هندوستان کښې وه.

د حسین دا کتاب پښتو ژبه کښې وه او مولوي خیرالدین نومي یو سړي یې فارسی کښې ترجمه کړې ده چې عام هندوستانیان ترې فائده پورته کړي. د مولوي خیرالدین په حقله هم څه معلومات نشته البته دومره اندازه کېږي چې هغه په پښتو او فارسی دواړو ژبو پوهېده او د "مولوي" تکه یې د مذهب سره د تړون څرگندونه کوي. شائد د اصل لیکونکي حسین په شان هغه هم د پښتنو له نسله وه.

هنري ونسیټارټ (Henry Vansittart) چې د دې فارسی تلخیص یې انگریزی ته اړولې دے. په 3 جون 1732ء کښې په لندن کښې پیدا شوے وه، د ریډنگ سکول او ونچسټر کالج نه یې تعلیم حاصل کړے وه. بیا یې په مېلمېنهم کښې صرف د 13 کالو په عمر کښې د ایست انډیا کمپنی ملازمت کښې داخل شه او فوټ سپنټ ډېوډ د پاره لاره او په 1760ء کښې یې د فورټ ولیم د گورنر په حیثیت او د انډیا کونسل د صدر په طور بنگال هندوستان کښې تقرري وشوه. بنگال کښې د میر جعفر په ځای د میر قاسم صوبدار مقررول هم د ده کارنامه وه. دې دوران کښې د کمپنی او میر قاسم تعلقات خراب شول او هنري استعفي ورکړه. په 1764ء کښې انگلستان ته ستون شه. په 1769ء کښې یې هم د دې کمپنی ډائریکټر وټاکلو او هندوستان ته یې راواستولو. له دې وړاندې یې حالات غیر یقیني دي. د

خينو خيال دے چي هغه پء 1770-1771ء، کنيي هندوستان د راتلو پء وخت
جهاز کنيي غرق شوے دے۔

(Encyclopaedia Britannica 1968, vol_22, p_ 978.

خو د نظر لاندي تصنيف نه پته لگي چي هغه تر 1784ء ژوند ۽ وه څنگه چي
دي کتاب کنيي د شامل خط نه څرگنده ده بلکي تر 1784ء پوري پء کلکته
کنيي وو۔ خو 1787ء کنيي د خپل دغه ليک په رساله Asiatic Research
کنيي شائع کيدو نه مخکنيي په حق ورسيدۍ ځکه چي دغه وخت يي د هغه
د نامي سره د ولیم جونز "مرحوم" تکه استعمال کړے دے۔ 1770ء يا 1771ء
کنيي د هنري وفات غير يقيني دے ځکه چي هغه د دي کتاب په اخره کنيي
حافظ رحمت خان د پاره "مرحوم" ليکله دے چي پء اپريل 1774ء کنيي
شهيد شوے وه۔ هنري د علم او ادب سره مينه لرله چي ثبوت يي د "اسرار
الافاغنه" د فارسي نه انگرېزي کنيي ترجمه کول دي۔ د دي نه څرگندېږي
چي هغه په فارسي هم بنه پوره عبور لرلو۔

Pukhto.Net

د تصنيف، تلخيص او ترجمې زمانه:

هنري ونسيټارټ تلخيص ش ۽ متن انگرېزي کنيي ترجمه کړه او پء 3
مارچ 1784ء کنيي يي له کلکتې لندن ته ولېږه۔ له دي څرگنديږي چي
انگرېزي ترجمه پء 1784ء کنيي پء کلکته کنيي شوې ده۔ د دي کتاب
فارسي کنيي د ترجمې او تلخيص څه پته نه لگي۔ د هنري وينا ده چي هغه
ته د فارسي دا تلخيص څه موده وړاندي پء لاس ورغله وه ځکه نو بنسکاره ده
چي دا تلخيص د هغه پء ايماء نه دے شوے گنه هغه به دا ضرور وئيل چي دا
تلخيص هغه کړے دے۔ بل پء هغه دور کنيي به انگرېزانو آفسرانو اردو
کنيي ترجمې کولې۔ شايد دا تلخيص مولوي خيالدين روهيلکنډ د
حکمران (نواب) حافظ رحمت خان (شهيد) پء دور کنيي کړے وي څنگه چي
يي له کردار بنسکاره ده۔ چي هغوي به د دا قسمه کارونو ډېره حوصله افزايي

کوله. دا کتاب پښتو کښې کله لیکلې شوې دے، دا نه ده څرگنده خو دې کښې د عادل شاه سوري د حکمران کېدو ذکر دے نو ځکه خیال دے چې دا به د هغه د وفات 1550ء نه وروستو لیکلې شوې وي خو د دې لیکونکې حسین چونکې د شیخ قاسم 1549ء (پېدايش) مرید وه نو ځکه د شیخ قاسم تر ځوانۍ به انتظار کول وي یعنې هاغه وخت کله چې شیخ قاسم د دې قابل شي چې نور د ځان مریدان کړي او زما د اندازې مطابق دا سن 1580ء یا 1585ء پکار دے.

نسخه:

زما د علم مطابق د دې تصنیف اصل پښتو نسخه لا نه ده ترلاسه شوې. شاید په کلکته، برتیش میوزیم (لایبرېري لندن) یا بل کوم ځای موجوده وي. د فارسي تخلص شوې نسخه یقیناً چې د ایستې انډیا کمپنۍ افسرانو سره وه چې اوس د هغې هم پته نه لگي چې چرته ده؟ خو د انگرېزي ترجمه چې په 1784ء کښې شوې وه، هغه په 1787ء کښې ایشیاټک سوسائټي نه شایع شوه او په 1801ء په لندن کښې د ایشیاټک ریسرچرز دویم جلد کښې په دویم ځل په 67-76 صفحو بیا چاپ شوه. دا ترجمه مې له هغې کړې او اصل انگرېزي متن مې ورسره منسلک کړې دے.

د کتاب اهمیت او خاصیت:

دا کتاب په ځینو حوالو د اهمیت وړ دے:

1. دا کتاب د نورو اکثر افغان تاریخونو په شان هندوستان کښې لیکلې شوې دے او دې لوري ته اشاره کوي چې په پښتنو کښې د تمدن تر اثره تاریخي شعور څنگه وده موندله؟

2. دا کتاب د خپلو معاصرو افغان تاریخونو نه برعکس د فارسی په ځای پښتو کښې لیکلې شوی دے چې د دې خبرې اندازه ترې کېږي چې د افغانانو د حکومت د خاتمې نه پس ته هم پښتو ژبه د هغوي تر مینځه رائج وه. نور تاریخونه دربارونو سره تړلو خلقو لیکلي دي، "اسرار الافاغنه" یو عام سړي لیکلې دے چې د دې خبرې غمازي کوي چې د هندوستانی پښتنو په اولسي خلقو کښې پښتو ژبه د څو پښتو نه پس بیا هم ژوندی ژبه وه.
3. دې کتاب کښې ټول زور د افغانانو په نسب ورکړې شوی دے او ډېر معلومات یې زړه را کښون لري، ځکه چې یو عام پښتون د اولس د خلو عام روایتونه قلم ته سپارلي او دا یې وئيلي دي چې هاغه دور کښې عام پښتون اولس کښې د خپل اصلیت او خپل نسل باره کښې څه روایت وه.
4. بله یوه خاص خبره چې له کتابه څرگندېږي، هغه دا ده چې ده د قېس عبدالرشید نسبت د خالد بن ولید د افغانانو د مورث اعلی کېدو باندې زیات زور راوړی دے او قېس پکښې هم نه دے نظر انداز شوی. "مخزن" (مخزن افغاني تاریخ خان جهان لودهی) کښې هم دا حوالې موندې کېږي چې ډېرې قبیلې په دې خبره زور راوړي چې مونږ د خالد له اولاده یو.
5. د افغانانو په روایت کښې چې د پښتنو وفد له د نبي کریم ﷺ له خوا د عصا د عطا کېدو کومه تذکره ده، هغه په مخزن کښې نه ده درج بلکې صرف په عربي تذکرو کښې ده او د اخون دروېزه د کتاب (تذکره الابرار و الاشرار - مترجم) نه علاوه صرف هم دې کتاب کښې ده. د دې نه پته لگي چې د لیکونکي دروه نه هند ته د راتلو ډېره موده نه وه شوې او هغه په خپل ولایت کښې د رائجو روایاتو نه ښه اگاه وه.

6. دې کښې چې د "پتهان" ټکي کومه تشریح شوې ده، هغه زیاته عقلي ده. د فرشته بیان چې (د افغانانو په پتهنه کښې د ابادکاری له وجې پتهان شوه دے) او د مخزن بیان (چې د نبی کریم ﷺ قبس له د ورکړه شوي خطاب "بطان" [اصل نسخه کښې "بتان" دے - مترجم] وران شوه شکل "پتان" او بیا "پتهان" شوه دے)، مونږ ته غیر سائنسي ښکاري.

7. هنري د ترجمې شورو نېغ په نېغه د افغانانو د بني اسرائيل کېدو نه کړې ده او د فارسي د تلخیص د هغې حصې ترجمه یې نه ده کړې چې پکښې د اصل کتاب د لیکونکي او مترجم نامه ده.

8. د پښتنو په خپله په څلورو ډلو کښې د تقسیم د کومې منصوبه بندۍ بیان چې دې کښې شوه دے، له هغې ځینې څرگندېږي چې د افغانانو د قومیت تشکیل د محمود غزنوي په دور کښې شوه و. له دې تقسیمه مونږ ته دا پته هم لگي چې د افغان قومیت بنیاد په نسل و. په نني دور کښې چې د افغان قومیت بنیاد په ژبه ږدي، د غور وږ خبره ده.

9. کتاب کښې د افغانانو تاریخي کردار څرگند کړه شوه دے چې مونږ ته ترې په شپاړسمه صدۍ کښې په افغانانو کښې د سیاسي بېدارۍ د شعور اندازه کېږي.

10. د دې کتاب نوم فارسي یا پښتو کښې د "اسرار افاغنه" په ځای په عربي کښې "اسرار الافاغنه" دے چې ډېر معني خېز دے.

11. د ایشیاټک ریسرچ سوسائټی صدر ولیم جونز چې په دې تحریر کومه حاشیه کښلې ده، هغې کښې د "عذد راس" یا "عذرا" نبی حواله ورکولو کښې وئیلې شوي دي چې د بني اسرائيلو لس ورکې قبیلې اول خو غلامې او بیا د ایران مغربي حصو کښې ابادې کړې شوې. وروستو دغه خلق د اوږد سفر کولو نه پس بل ملک ته لاړل او دغه

ملک "هزاره جات" (موجوده افغانستان) دے چي عذرا نبي يي نامه
"ازارات" ليکلي ده. دا بيان د عبراني بائبل د کتاب دوپم عذد راس،
باب 13، آيت 45 کښي درج دے، البته د ولیم جونز په دې نوټ
الفنستين تنقيد کرے دے۔

د دې کتاب په مندرجاتو کښي څومره صداقت دے؟۔ د دې د جاج اخستو
د پاره ځان له بحث پکار دے ولې چي دا تلخيص شومے کتاب دومره
مختصر دے چي ټولې خبرې پکښي ډېرې سرسري شوې دي۔ دا د افغانانو
د بني اسرائيل کېدو په نظريه بحث کوي چي مونږ به پرې چرته ځان له کتاب
کښي تفصيلي بحث کوو۔

سعود الحسن روهيله

9 جنوري 2007ء

د "اسرار الافاغنه" په حقله د خط ترجمه:

مکتوب له طرفه د عزت مآب هنري ونسیتارت مرحوم په نامه د صدر بناغلیه!

خه موده وړاندې ما ته "اسرار الافاغنه" يا د افغانانو رازونه فارسي تلخیص په لاس راغی چې مولوي خېر الدين تيار كړی دے. اصل كتاب پښتو ژبه كښې حسین بن صابر بن خضر ليكلے دے چې د حضرت شاه قاسم سلېماني مرید وء او د دې زبرگ مزار په چنارگره كښې دے. زما شوق پیدا شه چې د دې (خلاصې) ترجمه و كړم، اكر چې د دې شروع د دې قبيلې نسب بيخي د غېر يقيني بيا نه كېږي او يوه داسې قيصه پكښې بيان شوې ده چې په هېڅ جوړ له هم ممكن او سنجيده تاريخ نه شي گرځېدے. بيا هم زما خيال دے چې كله هم يو قوم د خپل اصل باره كښې خه معلومه شوې خبره بيانوي نو دا خيز داسې معاشرې لره د دلچسپې باعث وي او دا پته ترې هم لگي چې هغوي حقيقتاً له كومه نسله دي. بې شكه د هر قوم د تاريخ ابتداء هم افسانوي وي او كله چې له هر چا د زيات روشن خيال قومونه د تهذيب او اهميت هاغه درجې ته ورسې چې هغوي ته پكښې د خپلو كارنامو د يادولو نغوته كېږي او هغوي د دې د يادولو جوگه كېږي هم نو هغوي ته همپشه خپله ابتداء كښې هم داسې خيزونه په لاس ورځي چې د هغې ايجاد يا تصور ډېر ښه او ښكلے وي. داسې افسانې په اول كښې خو د رواياتو په شكل كښې مخې ته راځي او بيا په هم دغه شكل كښې هغه د راتلونكو نسلونو د پاره د خپل قوم د دروغژن شان و شوكت ذريعه وگرځي، هغوي بې په ليك كښې راولي او داسې ورته د تاريخ درجه حاصلېږي.

چونكې هر سلطنت د خپلو عناصرو مجموعه وي چې په خپله د انفرادي اتحادونو نه د مجموعي اتحاد په درجه كښې كښي شوي وي، ځكه نو تاريخ د هغو معاملاتو مجموعه ده چې نه صرف مختلفو قبيلو سره تعلق

لري بلکې د يو قوم د افرادو سره هم متعلق وي چې دا تاريخ پرې بحث کوي. دا شان هره خاصه واقعه د يو څيز خلاصه وي او داسې هغه نيمگري هم وي، ځکه نو د دېو قبيلو سره متعلق د ژوند حالات، طور طريقي، کارنامې بلکې د رايو بيانونه هم چې د يو عظيم سلطنت سره علاقه لري، هغه نه صرف خپله زړه راکښون لري، بلکې ډېر گټه ور هم وي ولې چې هغه د دغې قوم په تاريخ رڼا اچوي او د هغې وضاحت کوي.

د دېو احساساتو په تابع کښې زه د سوسايټي په خدمت کښې د "افغانانو" د دې تلخيص شوي تاريخ د ترجمې جسارت کوم. دا يوه داسې قبيله ده چې په مختلفو وختونو کښې همپشه راهسې د "فارس" او "هندوستان" سلطنتونو سره تړلې پاتې شوې ده. زه د دوي د ژبې يوه نمونه هم وړاندې کوم چې "پښتو" ورته وايي خو فارسي کښې دا ټکي "پشتو" وئيل شي. بناغليه! زه په ډېر احترام سره ستاسو ته ټولو زيات فرمانبردار او کم تر ملازم يم.

هنري ونسيتارټ

کلکته، 3 مارچ 1784ء

Pukhto.Net

پښتو

د کتاب متن

اسرار الافاغنه

د افغانانو د يهوديانو له نسله كېدل

Pukhto.Net

افغانان د خپلو رواياتو مطابق د ملك طالوت (ساول بادشاه) له باقياتو څخه دي چې د ځينو د روايت تر مخه د يهودا ابن يعقوب له نسله دي او د ځينو نورو د روايتونو تر مخه د يوسف د ورور بن يامين له نسله دي. د بني اسرائيلو او عماليقيانو تر مينځه جنگ كېښي عماليقيان بريالي شو او هغوي يهوديان تباه او برباد كړل او تابوت سكينه يې هم يوړه. دا تابوت هغوي د يهوديانو د دېوتا په خيال اور ته گوزار كړه خو اور ورته څه خپت و نه رساوه. بيا يې په تېرونو ماتولو خو په هغې كېښې هم كامياب نه شو. كوم سړي هم چې د دې بې حرمتي وكړه، هغه ته د خپل ناوړي حركت سزا ملاو شوه. بيا يې په خپله عبادت گاه كېښووه خو د هغوي ټولو دېوتاگانو ورته سجده وكړه. اخري يې په يوه غوا كېښووه چې ځنگل ته يې وشړله.

کله چې اشموئیل نبي پاڅېده نو بني اسرائيلو ورته ووي چې "مونږ په مکمله توگه د عماليقيانو تابع شوي يو او زمونږ څوک بادشاه نشته. مونږ لره يو بادشاه وټاکه چې د خداي د عظمت د پاره د جنگ جوگه وي." اشموئیل وپوښتل چې "که تاسو جنگ لره بوتلله شوي نو جنگ کولو ته به تيار يئ؟" هغوي جواب ورکړه "په مونږ څه چرچ نازل شوي دي چې کافرانو سره به نه شو جنگېدې؟ دي قوم خو مونږ لره خپل وطنه او اولاده جدا کړي يو."

په دي جبرائيل فرېسته راغله او د يوې معجزانه عصا ورکولو په وخت يې ورته ووي،

"دا د خداي حکم دې چې د کوم سړي قد د دي عصا برابر وي نو هغه به د اسرائيل بادشاه وي."

ملک طالوت هاغه غريب سړي وه چې د خلقو گډې بزې (او غواگانې) به يې خړولې. يوه ورځ ترې اتفاقاً د چا غوا ورکه شوه. د هغې په لټون کېسې د ناکامۍ لره و چې سخت مایوسه شوه او اشموئیل ته يې خواست وکړه چې "زما يوه غوا ورکه شوې ده او ما سره د هغې د مالک د مطمئن کولو هېڅ طريقه نشته. ما ته دعا وکړه چې دا گرانه راباندې اسانه شي."

اشموئیل اندازه وکړه چې د هغه قد ډېر ډنگ دې، د نامې پوښتنه يې ترې وکړه. هغه جواب ورکړه "طالوت"۔

اشموئیل ورته ووي "طالوت! دا عصا ځان پورې ونيسه چې جبرائيل فرېستي رالېږلې ده."

د هغه قد بيخي د عصا برابر وه. بيا اشموئیل ووي "خداي طالوت ستاسو بادشاه دې."

بني اسرائيل جواب ورکړه "مونږ د خپل بادشاه نه ډېر عظيم يو، مونږ د عزت خاوندان يو او هغه خو يو غريب سړي دې، زمونږ بادشاه څنگه کېدې شي؟"

اشموئيل ورته ووي "هغوي ته دي دا معلومه وي چي خداي طالوت د هغوي بادشاه كړي دے او هغه به تابوت سكينه بيرته راوړي۔"

داسي هغه (طالوت) تابوت سكينه بيرته راوړه او هغوي خپل حكمران ومنلو۔

كله چي طالوت ته سلطنت ملاو شه نو هغه د جالوت يا گوليته په علاقو قبضه وكړه۔ هغه (جالوت) يو لوي فوخ تيار كړه خو هغه د داود له لاسه ووژله شه۔ وروستو طالوت كافرانو سره په يو جنگ كښي شهيد شه او خداي داود د يهوديانو بادشاه كړه۔

د ملك طالوت دوه زامن و، د يو نوم "بركيا" او د بل نامه "ارميا" وه چي د داود ملازمت يي كړي وه او هغه به دوي سره ډېره مينه كوله۔ هغه دواړه كافرانو سره جنگ له ولېدل او د خداي په فضل دواړه كامياب شول۔

د بركيا زوي "افغان" وه او د ارميا زوي "اصبک" وه۔ دا دواړه خوانان د داود په عهد كښي له ټولو ممتاز وو او دواړه سلېمان په خپل ملازمت كښي واخستل۔ د افغان امتياز دا وه چي جسماني طاقت يي دومره زيات وه چي د ډېوانو او پېريانو په زړونو به يي هم هېبت راوستنه او اصبک د خپل علم په وجه ممتاز وه۔

افغان به اكثر په غرونو گرځېده چرته چي د هغه د وفات نه پس د هغه اولاد خان مستحکم كړه۔ هغوي به ازاد گرځېدل، خان له يي قلاگانې جوړې كړې او كافران يي ختم كړل۔

كله چي د مخلوقاتو منتخب حضرت محمد ﷺ مبعوث شه نو شهرت يي افغانانو ته هم راوړسېده چي د خپلو سردارانو خالد او عبدالرشيد (د وليد زامن) په مشري كښي د يوې ډلې په شكل كښي ورغلل۔ نبي كريم ﷺ يي شاندار استقبال وكړه او وي فرمائيل "راخي بادشاهانو يا ملوكانو!" — له هغې پس دي خلقو ته د "ملك" خطاب وركړي شه چي تر اوسه پرې نازېږي۔ نبي كريم ﷺ دوي له خپل علم وركړه او وي فرمائيل چي:

له دوي به دين ته تقويت رسي -

د خالد ډېر اولاد پېدا شه چې کافرانو سره يې جنگونه وکړل. د نبي کریم ﷺ په موجودگي کښې يې خانونه څرگند کړل. حضرت محمد ﷺ دوي له ډېر عزت ورکړه او دوي ته يې دعا وکړه.

د غزني د سلطان محمود په عهد کښې د خالد بن وليد د کورنۍ اته تنه سلطان له راغلل چې قالون، عالون، داود، يالوا، احمد، اون او غازي (دا نامې اووه دي - مترجم) نومونه يې وو. سلطان ترې ډېر خوشحاله شه او هر يو يې د پوځ سپه سالار کړه. دوي له يې وزارتونه ورکړه اول د وکیل مطلق يا د نايب السلطنت عهدې يې ورکړې.

دا خلق چې به چرته هم تلل، هاغه ځای به يې قبضه کولو، جوماتونه به يې جوړول او د بتانو مندرونه به يې وړانول. دوي په شمېر کښې ډېر زيات شو، دوهمه چې د محمود پوځ زياتره په افغانانو مشتمل وه. کله چې هرهند د هندوستان طاقتور حکمران په غزنه حمله وکړه نو سلطان محمود د هغه خلاق د خالد د اولاد شل زره سواره واستول. د ډېر سخت جنگ نه پس افغانانو حمله وکړه او له ساحره تر غرمې ښه په نره و جنگېدل، هرهند له يې ماتې ورکړه، ډېر کافران يې مړه او ځينې يې مسلمانان کړل.

اوس افغانانو په غرونو پښې ښخې کړې وې او ځينې د سلطان محمود په اجازت په ښهرونو کښې اباد شو. هغوي ځان په څلورو ډلو کښې وویشلو او دا متفقه ضابطه يې جوړه کړه چې:

1. اول خالصه طبقه کښې هاغه خلق شامل دي چې پلرونو او مياندي يې دواړه افغانان وي.
2. دويمه ډله کښې هاغه خلق شامل دي چې پلرونه يې افغانان وي خو مياندي يې له نورو قامونو وي.
3. درېمه ډله هاغه ده چې مياندي يې پښتني وي خو پلرونه يې له نورو قامونو وي.

4. او څلورمه ډله د هغو بنځو په اولاد مشتمله ده چې مياندي يې پښتني دي خو پلرونه يا خاوندان يې له نورو قومونو دي — او کوم خلق چې په دې څلورو ډلو کښې يوې سره هم تعلق نه لري، هغوي ته به "افغان" نه شي وئيلې.

د سلطان محمود د وفات نه پس هغوي په غرونو کښې سکونت اختيار کړه. وروستو چې کله د غزني يو سلطان شهاب الدين غوري دوه واره له هندوستانه ناکامه راغې نو وزير يې خلق را جمع کړه او پوښتنه يې ترې وکړه چې د خالد په اولاد کښې څوک ژوندي شته؟ هغه ځواب کښې ووې چې ډېر پکښې غرونو کښې استوگنه لري او د ازادۍ ژوند تېروي او هلته ورسره خپل پوځ هم دے.

وزير هغوي ته خواست وکړه چې غرونو ته ورشي او افغانان د يوې معاهدې تر مخه دلته راوستو باندې راضي کړي، ځکه چې هغوي د نبي ﷺ د اصحابو له نسله دي. د غزني استوگنو يو سفارت تيار کړه او د ډېرو ډالو تپلو سره يې د افغانانو ذهنونه جوړ کړل. افغانانو د سلطان په ملازمت کښې د داخلېدو وعده وکړه خو په دې شرط چې سلطان دې په خپله راشي او معاهده دې وکړي. سلطان ورپسې غرونو ته ورغې، ډېر قدر او عزت يې وکړه، ډېرې جامې جوړې او نورې تحفې يې ورکړې او هغوي سلطان له د دولس زره سورو نه علاوه ځينې پياده پوځ هم ورکړه چې د سلطان د پوځ د هر اول په طور يې په دهلي قبضه وکړه. راي پتورا بادشاه، د هغه وزيران او اميران يې قتل کړل، ښهر يې تباه کړه او کافران يې بنديوان کړل. وروستو يې دغه کار په قنوج کښې هم وکړه.

سلطان د دغو ښهرونو په فتح ډېر خوشحاله شه او افغانان يې په اعزازاتو ولمانځل. وئيلې شي چې له هغه وخته دوي له د "پټان" او "خان" خطابونه ورکړې شو. "پټهان" لفظ د هندي د فعل "پټنا" يو دم حمله کولو نه وتې دے چې په دشمن د دوي په ډېره تېزۍ د حملو کولو کنايه ده. پښتنو د

هندوستان په تاريخ کښې ځان په ډېره شانداره طريقه ممتاز کړې دے او په ډېرو ډلو کښې تقسيم شوي دي.

د افاغنه په قبضه کښې د سلېمان غر او د هغې نواحيو ملک دے چې قندهار سره دے. دلته هغوي قلاگانې جوړې کړې. په دې قبيله کښې ډېر بادشاهان تېر شوي دي. د دهلي په تخت يې دا بادشاهان پاتې شوي دي: سلطان بهلول افغان لودهې، سلطان سکندر (لودهې)، سلطان ابراهيم (لودهې)، شېر شاه (سوري)، اسلام شاه (سوري) - په دېو کښې د غور دا بادشاهان هم شامل دي: سلېمان شاه گرزني، بايزيد شاه او قطب شاه. له دې علاوه دې قوم مختلفو صوبو کښې ډېر فاتحين هم پېدا کړي دي.

افغانانو ته "سلېماني" هم وئيلي شي يا خو له دې وجې چې دوي د سلېمان د يهوديانو د بادشاه رعيت وو يا له دې وجې چې دوي په سلېمان غره کښې استوگن وو.

(دلته د "اسرار الافاغنه" ترجمه ختمېږي، وړاندې د هنري ونسيتهاړت بيان دے) د ترجمې ختمولو نه پس زه صرف دومره اضافه کوم چې د افغانانو ملک چې د کابل يوه صوبه ده، په اصل کښې "روه" يادېږي او له دې ځنې "روهيله" لفظ وتلے دے. دې کښې چې افغانانو کوم ښهر جوړ کړے دے، هغې ته "پېښور" يا "پشاور" وايي او اوس پوره د يوې ضلعې نامه ده. د "پتهانانو" يا "افغانانو" ډلې ډېرې زياتې دي، دېو کښې خاص دا دي: لودي، لوهاني، سور، سرواني، يوسفزي، بنگښ، دلازاک، خټک، ياسين، خليل او بلوچي.

د "زي" مطلب اولاد او د "خپل" مطلب ډله ده. د افغانانو يوه خاص تذکره مرحوم حافظ رحمت خان ليکلې ده چې د روهيليو يو سردار وه، شوقين قارئین ترې نور معلومات حاصلولے شي. هغوي مسلمانان دي، څه سنيان دي او څنې د شيعه عقيدې سره تړلي دي. هغوي د خپلې قبيلې د شهرت او د خپل نسب په قدامت ډېر زيات وياري خو نور مسلمانان د دوي دعوي رد

کوي او دوي کوم نوم يا کم تره نسل گني، البته د تاريخ نه يې د کردار جاج اخستې شي. هغوي په خپله بهادري خپل خان انفرادي طور هم او اجتماعي طور هم د بادشاهانو په طور هم او د مددگار په طور هم ممتاز کړې دے. هغوي خپلو شهزادگانو له هم فتوحات کړي دي او غير ملکيانو لره هم او هميشه د هغه پوځ بنيادي قوت گڼلې شي چې دوي پکښې ملازمت کوي. دوي کښې څه خوبې او څنې خامې هم دي. څنې وخت غداري هم کوي، بلکې د يوې کم ترې درجې د قاتل کردار هم ادا کوي.

د صدر حاشيه:

د افغانانو دا تاريخ د يو اهم دريافت په لوري ځي. مونږ په "عذد راس" کښې دا لولو چې لس قبيلې د يو اوږد بياباني سفر نه پس يو داسې ملک ته راغلې چې "ارضارات" نومېږي، چرته چې زمونږ په خيال اباد شوي دي. اوس د افغانانو په باره کښې غوره فارسي مؤرخين دا وئيلې شي چې هغوي د يهوديانو له نسله دي. د دوي تر مينځه خپلو کښې هم دا روايت موجود دے او په دې هم زور راوړې شي چې د دوي خاندانونه د يهوديانو قبائيلو په نامو پېژندې شي، حالانکې د اسلام راوړو نه پس ته يې د خپل اصليت د پټولو ډېره هڅه وکړه.

پښتو ژبه، چې يو لغت يې ما سره دے، کاليدې ژبې سره ډېر مماثلت لري او د دوي په قبضه کښې يوې لويې ضلعې ته هزاره يا هزارات وئيلې شي چې په ډېره اسانۍ په هغه لفظ کښې بدلېدې شي چې "عذد راس" استعمال کړې دے. زه د افغانانو د تاريخ او ادب په باره کښې د تحقيق زوردار سفارش کوم.

باسمه تعالیٰ

دزره خبره Pukhto.Net

پښتانه څوک دي؟ د دوي ټاټوبي کوم کوم پاتې شوي دي؟ له کومې راغلي دي او چرته مېشته شوي دي؟ —

د دې سوالونو په جوابونو کې ګڼو بهرنیو او خپلو کورنیو محققینو څېړنې کړې دي. چا یهودیان (بني اسرائیل)، ګڼلي دي، چا یونانیان، چا ارین او چا پښتانه هم پښتانه ګڼلي دي. هر چا خپلې نظریې قابل قبول جوړولو د پاره د موجودو شهادتونو نه پاره اوازونه او جوازونه تراشلي دي. د "وېد" پکټ، پخت، پشت، "اوستا" کېنې بخت، بخت او پشت او دا شان د یونان مؤرخینو او جغرافیه دانو پښتنو ته "پکټین" یا "پکټویس" او د دوي ټاټوبي ته "پکټیکا" او "پکټیکاس" لیکلي دي او قریب قریب ټولو مستشرقینو په علمي او ساینسي بنیاد د تحقیق نه پس دا منلې ده چې پښتانه د وېد "پکټ" او د یوناني تاریخ "پکټویس" دي او دا قبيله 1400 قبل مسیح زره ده چې په بلخ، باختر کېنې یې استوګنه کوله. هېروډوټس

خپله زمانه 484 ق.م کښې د پښتنو نامه "پکهتین" لیکلې ده چې د اباسین او امویة غارو خنډو اباد وو او د فارس، هند او چین د زورورو تهذیبونو مینځ کښې یې خپل وجود او تهذیب ژوند ۷ ساتلې د ۷. بطليموس دوي په "پکهتین" او "پکهتان" یاد کړي دي. ده او سکایي لاکس خپله سفرنامه کښې د دوي سیمه "اریا" او "اریانه وېجا" په نامه یاده کړې ده. دېو محققینو کښې د ځینو نامې ډېرې واضحې دي مثلاً پروفیسر کلاپروتھ، پروفیسر برنارډ ډورن، الفنسټین، مېجر راورټي، هنري والتربېلیو، ډاکټر ټرومپ او ولیم هنري پښتانه د ژبې د تحقیقاتو په بنیاد، چې دا د ژند، اوستا او سنسکرت سره ډېره نژدې ده، "انډو اړین" ژبه ده، ځکه نو پښتانه هم په دغه اړه اړین دي. د خپلو تحقیقونو په بنیاد ځینو مؤرخینو او محققینو د پښتنو / افغانانو د وجود او تهذیب عمر 1900 ق.م ته رسېدلې منلې د ۷.

دلته پښتونخوا کښې زموږ د ژبې او ادب عالمانو او مؤرخینو لکه قاضي عطاء الله، مولانا عبدالقادر، سید بهادر شاه ظفر کاکاخېل، روشن خان، دوست محمد خان کامل مومند، حسین بخش کوثر غوریاخېل، غني خان، اجمل خټک او سعدالله جان برق او نورو خپلو لیکلو تاریخونو او ځینې ادبي کتابونو کښې چا بني اسرائیل او چا بیا اړین گڼلې دي.

د افغانستان عالمانو کښې پروفیسر عبدالحمی حبیبی، احمد علي کهزاد، حبیب الله ټري، صدیق الله ریښتین او ځینو نورو پښتانه اړین یاد کړي دي او د دوي د پښتو ژبې رگ و رېښې یې د پخوانیو ژبو او کتابونو ژند، پاژند، اوستا او د سنسکرت په اړه اوستا، سنسکرت او هندي سره تړلې دي ځکه نو زیات تره محققین هم په دې خبره یوه خله دي چې پښتانه اړین دي که دلته پښتونخوا کښې دي که افغانستان کښې، که جنوبي پښتونخوا کښې او که د وطن دننه په نورو صوبو کښې یا د وطن نه بهر په نورو وطنونو اباد دي. البته پرېشان خټک صاحب وايي چې پښتانه پښتانه دي او که

مونږ خپل کلاسیک ادب ته رجوع کوو او خوشحال بابا راخلو نو هغه یې د یعقوب د قوم او ټبر نه گڼي:

په بنایست باندې یې ختمه دا وېنا ده
چې په اصل د یعقوب قوم و تبار دي

زمونږ استاد محترم قلندر مومند به دا خبره کوله چې تاریخ هسې هم افسانوي وي او له ځانه پکښې ډېرې قيصې قطارې راجوړې شوي وي نو په ځای د دې چې مونږ خپلې رگ رېښې په لادینو خلقو پورې تړو، ولې دې ځان د پېغمبرانو په اولاد کښې شمار نه کړو. د هغوي خپل نظر په خپل ځای خو تحقیق پاڅه دلایل او سندونه او ثبوتونه غواړي او کومو محققینو چې په دې کښې خپل ځانونه کړولي دي، کلونه کلونه یې خپلو تحقیقي منصوبو ته دوام ورکړی دے، هغوي په دې نتیجه رسېدلي دي چې پښتانه اریا دي.

د سعود الحسن روهيله دغه اردو ترجمه د هنري ونسیتارت د انگریزی تلخیص نه شوې ده خو د حسین ابن صابر ابن خضر نوم سره تړلې د "اسرار الافاغنه" اصل مسوده ناپېد ده. په ځینو حوالو "اسرار الافاغنه" د اهمیت وړ دے چې "د کتاب اهمیت او خاصیت" تر عنوان لاندې یې ذکر شوی دے. دلته زه دې کتاب کښې د وړاندې شوې نظریې بادي النظر، د یو اهم تاریخي دستاویز په حیث د پښتون تاریخ د طالب عالمانو د پاره د محفوظ کولو کوشش کوم.

ډاکټر محمد زبیر حسرت

ډائریکټر پښتونخوا مطالعاتي مرکز

باچا خان پوهنتون چارسده

2014/09/30ء

Prof. Dr. MUHAMMAD ZUBAIR HASRAT

Curriculum Vitae

0345 930 9207

hdrzubair@ymail.com

PERSONAL

Name	Muhammad Zubair
Pen Name	Dr. Muhammad Zubair Hasrat
Father Name	Syed-ul-Konain
D/O/Birth	14 Aug' 1962
P/O/Birth	Mohalla Bari Cham, Hoti, Mardan
Marital status	Married
Address	Daudzai kandey, Tehkal payan, Peshawar

ACADEMIC QUALIFICATION

- Ph.D. in Pashto (A critical study of Qalandar Moomand)
2008 University of Peshawar
- M.Phil (Dost Muhammad Khan Kamil Moomand: Life & works)
1997 University of Peshawar
- M.A (Pashto)
1986 University of Peshawar
- B.A
1984 University of Peshawar
- F.A
1982 BISE, Peshawar
- SSC (Humanities Group)
1978 BISE, Peshawar

CAREER HISTORY

- 1985 Drawing Master G.M.S Jalsai, Sawabi
- 1990 Lecturer in Pashto G.D.C Lahor, Sawabi
- 1997 Assistant Professor G.D.C Turu, Mardan
- 2008 Associate Professor G.D.C Lahor, Sawabi
- 2008 Subject Specialist (Pashto) Khyber Pakhtunkhwa Text Book Board, Peshawar
- 2010 Principal G.D.C Yar Hussain, Sawabi
- 2012 Subject Specialist (Pashto) Khyber Pakhtunkhwa Text Book Board, Peshawar
- 2013 Director Pakhtunkhwa Study Centre Bacha Khan University, Charsadda

PUBLICATIONS

1. Poetry **Da Khyaa: pa' seuree**
2. Poetry **Zamaa aw Staa Sandarey**
3. Poetry **Ghazal Zaar**
4. Poetry **Zjwandi Lafzuna**
5. Biography **Hasrat: Zjwand aw Fun**
6. Reportage **La' Mardana tar Mardana**
7. Compilation **Dr. Amin: yawa Mutaale'a**
8. Research **Aulasi Adabi Jirga**
9. Research **Da Khushal Baba Taarik Goe**
10. Compilation **Warbaluna che samsor shi**
11. Research **da Shamshad Khaasa ganrha**
12. Research **da Qalb-ul-Seer Shaaeri**
13. Research **Khushal aw Rokhaanyaan**
14. Sketches **Naqshoona**
15. Criticism **Naqsh (A detail study of Pashto Afsaana)**
16. Translation **Da Tahqeeq Fun**
17. Short stories **Qissa Khaana**
18. Short stories **Da Zjwandun khaarya**
19. Poetry **Kalaam**
20. Poetry **Elhaam**
21. Poetry **Zama Ghazaluna**
22. Poetry **da Gul pa' Katoree ke**
23. Poetry **Yaqeen**
24. Research **Adabi Muqaddimey Vol. I**
25. Research **Adabi Muqaddimey Vol. II**
26. Research **Adabi Muqaddimey (Dost Muhammad Kamil Moomand)**
27. Research **Qalandar Moomand**
28. Research **Qalandar Moomand (Zindagi, Fun aur Shakhsiyat)**
29. Compilation **da Sabawun ranrhaayee (Qalandar Moomand)**
30. Research **Wali Khan: Zjwand, Shakhsiyat aw Syaasat**
31. Compilation **Saazuna Awaazuna (Amir Ghulam Sadiq's Filmi songs)**
32. Compilation **Latoon (Ghani Khan)**
33. Compilation **Sandareez Shafaquna (Saif-ur-Rahman Saleem)**
34. Compilation **da Saigayo pa' Shor ke (Khan Bahadar Hasrat)**
35. Research **Dost Muhammad Khan Kamil Moomand: Zjwand aw Adabi Khidmaat**
36. Research **Etmaam-e-Hujjat**
37. Compilation **Seend (Markazi Pukhto Adabi Jirga, Nowkhaar)**
38. Reportage **Nandaarey**
39. Reportages **Roodaaduna (Markazi Pukhto Adabi Jirga, Nowkhaar)**
40. Research **Laaluna Malghalarey (Sayings of Bacha Khan)**
41. Drama **Khudaai Khidmatgaar (Fazal Karim)**
42. Compilation **Khushal Khan Khattak (Dost Muhammad Khan Kamil Moomand)**
43. Compilation **Rahman Baba (Dost Muhammad Khan Kamil Moomand)**
44. Research **da Rahman Baba Fikri Maktab**
45. Research **Khudaai Khidmatgaar (Fazl-ul-Rahim Saaqi)**
46. Drama **Dard (Amir Nawaz Khn Jalya)**
47. Compilation **da Bacha Khan Kifaayat shu'aari (Fazl-ul-Rahim Saaqi)**
48. Compilation **Da Sabar Jang (Fazl-ul-Rahim Saaqi)**
49. Compilation **Drey Qessey (Fazl-ur-Rahim Saaqi)**
50. Research **da QASEEDA BURDA manzomey aw mansoorey tarjume**
51. Compilation **Kalpaanrai (Maraka Publications, Mardan)**
52. Compilation **Maraka (13 volumes)**

53. Compilation **da Akhun Gadaa Muntakhibaat**
54. Research **Hamid Baba aw Dur aw Marjaan**
55. Research **Qaib-ul-Seer (Gohar Khan Kattak)**
56. Research **da Rostee Sparlee Nargas -- Ajmal Khattak**
57. Research **Pukhto aw Norey Afsaaney -- Ajmal Khattak**
58. Research **da Makhzan-ul-Islam Muqaddima**
59. Research **Makhzan-ul-Islam (Akhun Darveza)**
60. Compilation **Qalandar Moomand (Zjwand, Fun aw Shakhshiyat)**
61. Research **Mast Malang Ghani Khan**
62. Compilation **Latoon pasey Latoon (by Ghani Khan)**
63. Research **Tamaashey (Evolution of Pashto Drama, 1930-1970)**
64. Translation **Asraar-ul- Afaaghina**

Articles

More than 100 research articles on different topics published in the newspapers and research journals.

پښتون په اصل، سرپنه دے
يا غورغشته دے، يا بيته دے
لودي، غلجے دے، دپتي له لوره
به سرپن پوري، بيا کرانه دے

خوشحال خان خټک (کليات 736 مخ)

خوروونكي
د ادبي دوستانو مرکه مردان
پښتونخوا

2014ء

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**